

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ВИЯВЛЕННЯ, ОЦІНКА, МІНІМІЗАЦІЯ

Досліджено стан та найгучніші випадки корупції в європейському бізнес-середовищі. Доведено важливість здійснення оцінки корупційних ризиків як одного з основних складових протидії та запобігання корупційним проявам у діяльності суб'єктів господарювання. Проаналізовано методики оцінки корупційних ризиків відповідно до провідних міжнародних практик. Розглянуто процес оцінювання корупційних ризиків у системі економічної безпеки підприємства. Запропоновано авторський підхід до реалізації управління корупційними ризиками. З метою мінімізації корупційних ризиків на підприємстві розроблено загальні правила, що повинні застосовуватись у діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: корупція, корупційні ризики, економічна безпека, корупційні прояви, запобігання корупції, комплаєнс.

Постановка проблеми. Вітчизняні суб'єкти господарювання щораз частіше стикаються з корупцією, особливо у відносинах між бізнесом і державними органами, незалежно від їх розміру. Рівень корупції становить 4–10% обороту компанії, а частина компаній втрачала бізнес через корупційні дії конкурентів. Проведені дослідження з питань протидії корупції, в яких розглядається роль урядових (неурядових) організацій та бізнесу, зокрема малого та середнього, дають можливість стверджувати, що великий бізнес є рушієм корупції, оскільки малий і середній дає хабарі, щоб вижити, а великий – щоб отримати надприбутки. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити та запровадити дієві механізми системи попередження корупційної поведінки, які повинні бути засновані на визначених міжнародних антикорупційних стандартах. Основним елементом такої системи є розробка та впровадження стратегії мінімізації корупційних ризиків у системі економічної безпеки.

Успіх у забезпеченні економічної безпеки підприємства значною мірою залежить від здатності керувати корупційними ризиками. Нині ця проблема є однією з головних у діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

Стан дослідження. Проблемам аналізу поняття корупції присвячено низку робіт вітчизняних та закордонних вчених, серед яких

треба виокремити праці М. Тихомирова, К. Абдієва, К. Суркова, В. Євтушевського, які визначають корупцію як зловживання державною владою, посадою та службовим становищем з метою отримання матеріальної винагороди.

Дослідниками корупції як явища соціально-економічного характеру можна вважати Н. Кузнецову, О. Дудорова, В. Комісарову, В. Панкратову, К. Футєя та інших. Вони вважають корупцію однією із функцій управління суспільством, яка має економічне підґрунтя. П. Панченко, А. Волобуєв, А. Гуров, О. Кожушко, Є. Темнов тлумачать корупцію як суто протиправну діяльність, яка полягає у підкупі державних службовців і громадських діячів, хабарництві та зловживанні службовим становищем, розкраданні державного, колективного або приватного майна тощо. Не применшуючи важливості наявних наукових доробків, наголосимо на відсутності комплексних досліджень із проблем розробки стратегії мінімізації корупційних ризиків у системі управління економічною безпекою суб'єктів господарювання.

Зокрема, потребує уваги дослідження стану економічної безпеки підприємств з урахуванням дії корупційних ризиків, визначення основних напрямів поліпшення стану безпеки через розробку та впровадження стратегій мінімізації ризиків.

Метою статті є аналіз та розробка методики виявлення та оцінки корупційних ризиків у діяльності суб'єктів господарювання, формування рекомендацій щодо зниження або усунення корупційних ризиків у діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основних положень. Підприємцями корупція доволі часто сприймається як органічна складова ведення бізнесу, інструмент вирішення певних проблем на різних ринках. Передумовами такого стану і сприйняття корупції в бізнес-секторі є множинні прояви корупції в державі. Наприклад, кількість проявів корупційних злочинів на підприємстві прямопропорційно залежить від рівня корупції в середовищі, в якому воно перебуває, – країні та навіть регіоні цієї країни.

Щороку в Україні грошові кошти, які необхідні для розвитку країни, втрачаються через різноманітні прояви корупції, що перешкоджають соціальному й економічному розвитку. Недавніми роками практично у всіх національних та міжнародних дослідженнях бізнес-середовища акцентується на поясненні впливу корупції на умови ведення бізнесу.

Сьогодні майже в кожній державі спостерігаються численні приклади корупційних діянь. Корупція була головною причиною відставок урядів Італії, вона ж була причиною зміни урядів Пакистану

та Бразилії у 90-х роках ХХ ст. Але крім політичних наслідків, корупція має й дуже серйозні економічні наслідки.

Корупція може мати руйнівний правовий, фінансовий і репутаційний ефект для компанії. У 2008 році компанія Siemens – одна з найбільших машинобудівних компаній в світі – в результаті судового розгляду чи не найрезонанснішого випадку корупції в історії заплатила штраф у розмірі 814 млн дол. в Німеччині і ще 800 млн дол. у кримінальних та цивільних санкцій США за недостовірний бухгалтерський облік суми в розмірі 1,36 млрд дол., витраченої на давання хабарів за кордоном. Ця подія суттєво підірвала репутацію національної економіки Німеччини. Загальна сума збитку становила 420 млн євро. Після скандалу було звільнено 230 менеджерів. Щоб реабілітуватися і відновити свою репутацію, компанії знадобилися роки зусиль належного забезпечення дотримання законів про боротьбу з корупцією і надання всебічної підтримки глобальним ініціативам щодо протидії корупції.

Великий корупційний скандал стався в Іспанії в 2010 році. Правоохоронці заарештували 95 чиновників, яких звинуватили в отриманні хабарів і підкупі. Було встановлено, що всі вони використовували в особистих цілях муніципальні фонди. Загалом держава зазнала збитків у розмірі 902 млн дол.

У 2013 році була розкрита величезна корупційна мережа, суть якої полягала в тому, що військові та представники бізнесу отримували значні незаконні дивіденди від Сінгапурської компанії-підрядника. США оформили з цією компанією контракт на 200 млн дол. за обслуговування американських кораблів у портах інших держав. Тільки в портах Таїланду вдалося встановити фінансових порушень на 9 млн дол.

У 2015 році в результаті корупційного скандалу у ФІФА було заарештовано кілька впливових чиновників. Слідчі заявили, що низка чиновників займалися відмиванням грошей і отриманням незаконних дивідендів від такого виду діяльності у сумі 150 млн дол. протягом 24 років. Керівництво «загрузило» в корупції, а спортсмени в допінгових скандалах.

Згідно з дослідженням аудиторської компанії «Ernst&Young», топ-менеджмент підприємств у всьому світі менше, ніж підлеглі, схильні відвідувати тренінги з питань боротьби з хабарництвом та корупцією (38%) або брати участь в оцінці ризиків у межах боротьби з хабарництвом та корупцією (21%) [4]. Це тривожний сигнал, враховуючи, що керівники підприємств регулярно стикаються з обставинами, що є незаконними. 20% топ-менеджерів заявили, що колись мали пропозицію дати хабар – з 10% отримували пропозицію прийняти

певну грошову винагороду. Негативним є той факт, що 11% керівників вищої ланки, які диктують модель поведінки, вважають, що спотворення фінансових показників можна виправдати, якщо це допомагає бізнесу вижити в умовах економічного спаду.

Компанії України щораз частіше стикаються з корупційними проявами, особливо у відносинах між бізнесом і державними органами, незалежно від розміру компанії. Рівень корупції становить 4–10% обороту компанії, а частина компаній втрачала бізнес через корупційні дії конкурентів [3].

У сучасних умовах європейської інтеграції нашої держави питання ефективної протидії корупційним проявам у системі економічної безпеки підприємства все частіше стають неодмінною передумовою для підтримки та продовження реформ в Україні за рахунок міжнародного фінансування. Насамперед для вирішення цієї проблеми необхідно розробити та запровадити дієві механізми системи попередження корупційної поведінки, які повинні бути засновані на визнаних міжнародних антикорупційних стандартах. Основним елементом такої системи є управління корупційними ризиками в системі економічної безпеки з метою вжиття заходів з їх мінімізації.

Природа корупційних ризиків має низку особливостей: впливає на ухвалення рішення оточення, в більшості випадків індивід обізнаний про наслідки прийняття рішення і може самостійно оцінити витрати і вигоди для себе, визначити ймовірні наслідки і санкції за порушення.

На жаль, сьогодні в Україні немає системи реального моніторингу та оцінювання рівня корупції та корупційних ризиків, що могла би бути використана у процесі реалізації антикорупційної політики.

Основною проблемою в боротьбі з корупційними ризиками є відсутність єдиної методики оцінки. Уряд приймає закони про запобігання корупції, але не має практичної частини розрахунку корупційних ризиків і шляхів їх мінімізації. Донині ми застосовуємо методику інших країн, але цілком перехоплювати методики західних держав не доцільно. Кожна країна зі своїми особливостями повинна знайти власні шляхи подолання корупції з урахуваннями індивідуальних особливостей кожної держави і менталітету.

Оцінка ризиків є необхідною складовою для управління ризиками, водночас корупційне середовище характеризується певними особливостями, для аналізу яких доречно використовувати ситуаційний підхід. Міжнародні організації активно займаються розробкою методології, спрямованої на проведення комплексної оцінки корупційних ризиків.

Оцінка корупційних ризиків – одне з пріоритетних завдань на порядку міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітній банк, Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Група країн по боротьбі з корупцією (GRECO) та ін.

Згідно з дослідженням Агентства США з міжнародного Розвитку (USAID), оцінка корупційних ризиків необхідна для забезпечення розуміння корупційної ситуації в країні, виявлення та визначення пріоритетних цілей і завдань антикорупційних програм, формулювання бажаних результатів антикорупційної діяльності.

Сьогодні існує декілька методик оцінки корупційних ризиків, запропонованих міжнародними організаціями. Щорічно збільшується кількість Європейських країн, які застосовують механізми оцінки корупційних ризиків, проте немає конкретної методології, яка містить механізми оцінки. Активною розробкою загальної методології оцінки корупційних ризиків нині займається Всесвітній банк.

Європейський Союз пропонує країнам використовувати такі загальні механізми для виявлення «корупціогенних» чинників в діяльності посадових осіб: методи прямого спостереження за діяльністю, аналіз повноважень, проведення опитувань та інтерв'ю. Запропоновані експертизи у межах інституційної оцінки можуть виконуватися і державними органами всередині країни шляхом здійснення самооцінки, і міжнародними організаціями в ході проведення зовнішньої оцінки. Водночас можливо визначити «частоту і серйозність корупції», шляхом виявлення найпроблемніших сфер і факторів під час опитувань всередині відомств. Виявлення корумпованості окремих державних функцій дає змогу проводити спрямовану антикорупційну політику, реформуючи проблемні сфери і впливаючи на головні рішення, що приймаються на найвищому рівні.

Процес управління корупційними ризиками на підприємстві, на думку європейських експертів, може охоплювати кілька складових [2]: ідентифікацію корупційного ризику, аналіз корупційного ризику, оцінювання корупційного ризику, розроблення та запровадження заходів зі зниження (або мінімізації) корупційного ризику та оцінювання вжитих заходів щодо мінімізації корупційного ризику.

Процес оцінювання корупційних ризиків у системі економічної безпеки підприємства повинен складатися з обов'язкових чотирьох стадій.

На першій стадії необхідно здійснити поточне оцінювання поширеності корупції та важкості корупційних проявів. Це досягається шляхом визначення й сканування корупційних ризиків та наявних

корупційних проблем, що може забезпечити підґрунтя для виявлення причинних факторів корупції.

Другою можливою стадією в оцінюванні корупційних ризиків є спроба виявити фактори (інституціональні та індивідуальні), що сприяють корупції на досліджуваному підприємстві. Виявлення факторів ризику проводиться шляхом розгляду та аналізу характеристик і функцій конкретного механізму управління із застосуванням загальної методології «факторів ризику» (розглядаються лише ті, що ймовірно підвищують ризик корупції) та шляхом концентрації зусиль на виявленні передумов виникнення корупції.

Під час третьої стадії проводиться безпосереднє оцінювання корупційних ризиків у системі економічної безпеки підприємства. Їй передуює складання програми оцінювання ризиків, де зазначаються основні цілі, методи, джерела інформації та механізми проведення такого оцінювання [2].

Найбільш ефективні методики та механізми управління корупційними ризиками на підприємстві, що можуть бути застосовані в Україні, розроблені провідними європейськими організаціями, зокрема Радою Європи (Council of Europe), Європейським Союзом (European Union), Групою країн із боротьби з корупцією (GRECO) та ін. [1]. У таблиці зображена порівняльна характеристика основних методик оцінювання корупційного ризику.

Відповідно до аналізу європейських методик можемо виокремити та запропонувати чотири етапи оцінювання корупційних ризиків у системі економічної безпеки підприємства, а саме:

1. Аналіз та оцінювання поточного рівня корупції та її наслідків.
2. Виявлення (ідентифікація) корупційного ризику або факторів, що можуть призвести до корупційної поведінки.
3. Безпосередньо оцінювання корупційного ризику.
4. Розроблення програм для зниження (мінімізації) корупційного ризику [5, с.183].

Методики, розроблені європейськими організаціями, цілком можуть застосовуватись в Україні. Їхнє опрацювання та упровадження, з урахуванням особливостей національної корупції, сприятиме успішному проведенню оцінювання корупційних ризиків та подальшій роботі з їх мінімізації.

Головним компонентом ефективного управління корупційними ризиками є встановлення чітких ліній відповідальності. Конкретні ролі та обов'язки різних суб'єктів установи є найважливішими елементами ефективного управління корупційними ризиками. Керівництво установи повинно нести відповідальність за ефективну та об'єктивну реалізацію управління корупційними ризиками.

Порівняльна характеристика методичних підходів до оцінювання корупційного ризику

Зміст управління корупційними ризиками	Методика Council of Europe	Методика European Union and Council of Europe	Методика MARC
Етапи оцінювання корупційних ризиків	1. Здійснення поточного оцінювання поширеності корупції та важкості корупційних проявів	1. Здійснення загального аналізу та оцінювання рівня корупції	1. Відбір законодавчих актів для аналізу
	2. Виявлення факторів, що сприяють корупції	2. Оцінювання ефективності та дієвості вжитих заходів зі зниження (або мінімізації) корупційних ризиків	2. Проведення аналізу законодавчих актів на наявність корупційних ризиків
	3. Безпосереднє оцінювання корупційних ризиків	3. Безпосереднє оцінювання корупційних ризиків	3. Підготовка пропозицій з усунення виявлених корупційних ризиків
	4. Визначення «зон невідкупності» та оформлення результатів оцінювання	4. Розроблення та затвердження антикорупційної стратегії та планів з її реалізації	—
	—	5. Вжиття заходів щодо реалізації антикорупційної стратегії	—
Документування результатів оцінювання	Звіт щодо оцінювання корупційних ризиків	Звіт щодо оцінювання корупційних ризиків та антикорупційні програми	Висновок про наявність корупційних ризиків
Механізми та інструменти оцінювання	Методи прямого спостереження за діяльністю та ерзац-індикаторами; аналіз документів; проведення опитувань та інтерв'ю	Збирання та аналіз статистичної та аналітичної інформації; опитування та інтерв'ю; робота у фокус-групах тощо	Аналіз нормативно-правових актів та/або їхніх проєктів

Комітет з управління ризиками є спеціалізованим органом, що повинен відповідати за оцінку ризиків та розробку плану зі зниження ризиків. Спеціаліст з управління ризиками відповідає за моніторинг виконання плану зі зниження ризиків та інших антикорупційних ініціатив в межах установи. Важливо зазначити, що більшість спеціалістів з управління ризиками діють зазвичай як радники та координатори і не мають прямої оперативної відповідальності за конкретні сфери ризику. Оперативна відповідальність за конкретні категорії ризику здебільшого лежить на менеджерах процесів. І, нарешті, персонал (співробітники) повинен співпрацювати у виявленні та звітності про ризики комісії з управління ризиками.

Основні етапи реалізації управління корупційними ризиками показано на рисунку.

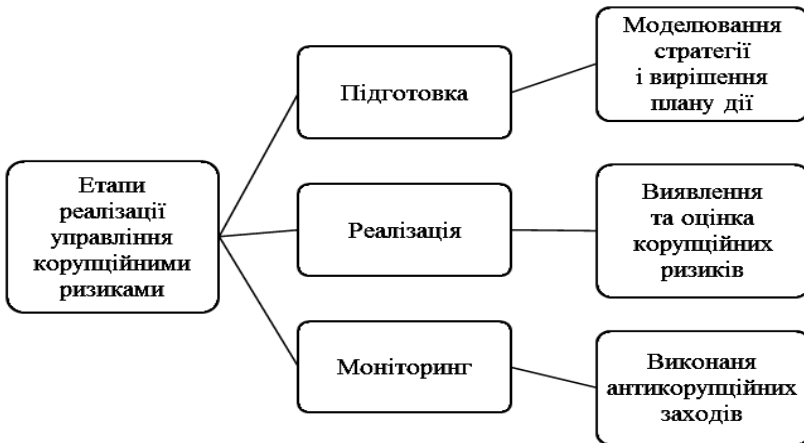

Рис. Етапи реалізації управління корупційними ризиками

Під час підготовчого етапу керівництво установи повинно призначити комітет з управління ризиками для оцінки ризиків та розробки плану зі зниження ризиків. Після створення комітету з управління ризиками необхідно приступити до розробки стратегії управління ризиками та плану заходів з оцінки ризиків, визначити та оцінити масштаб порушень, оцінити заходи контролю та доповісти керівництву про ситуацію в установі.

Корупція найчастіше пов'язана з процесом ухвалення рішень і виникає через уразливість процесів та обставин, які супроводжують процес прийняття рішень. Тому необхідно детально проаналізувати

процеси, через які установа реалізує свої основні та допоміжні функції, з метою виявлення їхньої уразливості до корупції. Для визначення чинників та загроз корупційних вчинків кожен процес має бути ідентифіковано, змодельовано та проаналізовано.

За результатами аналізу та оцінки корупційних ризиків розробляється Звіт з оцінки корупційних ризиків, який має містити інформацію про функцію та процес, чинники та загрози корупційного вчинку, наявні заходи контролю, рівень ймовірності та наслідків від ризику, а також загальний рівень ризику.

Оцінку корупційних ризиків рекомендується проводити регулярно після затвердження антикорупційної програми. Водночас запропоновано здійснювати оцінку корупційних ризиків у такій послідовності:

- 1) розглянути діяльність підприємства на рівні окремих бізнес-процесів;
- 2) призначити відповідальну особу на кожний рівень бізнес-процесу;
- 3) визначити для кожного бізнес-процесу ступінь ризику.

Додатково для кожного підпроцесу, реалізація якого пов'язана з корупційним ризиком, слід скласти опис можливих корупційних правопорушень, що включатиме:

- характеристику вигод, котрі можуть бути отримані окремими працівниками за результатами вчинення корупційного правопорушення;
- визначення посад с високим корупційним ризиком;
- з'ясування можливих форм вчинення корупційних правопорушень.

За результатами проведеного аналізу підприємству слід підготувати «карту корупційних ризиків підприємства», яка включатиме перелік основних бізнес-процесів підприємства, їх рівень ризику та зведений опис можливих корупційних правопорушень. Така «карта ризиків» може становити частину антикорупційної програми чи існувати в формі окремого документа, затвердженого наказом керівника підприємства. Рекомендовано, щоб антикорупційна програма в будь-якому випадку містила посилання на такий документ та вказівки де його знайти.

Крім того, необхідно сформуванати перелік посад, пов'язаних з високими корупційними ризиками. До працівників, що займають такі посади, можуть бути встановлені спеціальні вимоги щодо проходження антикорупційних процедур, наприклад, проведення перевірки під час прийняття на роботу щодо попереднього вчинення корупційних порушень, регулярне заповнення форми щодо конфлікту інтересів,

встановлення вимог щодо регулярного звітування про дотримання антикорупційного законодавства працівником та про випадки вимагання чи підбурювання працівника до вчинення корупційних правопорушень тощо.

З метою усунення (мінімізації) корупційних ризиків на підприємстві необхідно використовувати такі загальні правила:

- удосконалення нормативних і організаційно-розпорядчих документів компанії;

- уточнення (конкретизація) повноважень посадових осіб;

- розробка та впровадження у компанії положень щодо механізмів попередження, виявлення та врегулювання конфлікту інтересів, обмежень та правил щодо одержання дарунків, переваг, пільг, іншої зовнішньої (благодійної) допомоги, періодичний перегляд та оновлення таких положень;

- проведення навчань на постійній основі з антикорупційної тематики для працівників компанії, зокрема і для її керівництва;

- уточнення строків здійснення певних процедур та загальне спрощення процесу прийняття управлінських рішень;

- мінімізація людського фактора (безпосереднього контакту та можливостей впливу) у процесі прийняття управлінських рішень;

- розширення можливостей громадського контролю за діяльністю компанії шляхом надання фізичним та юридичним особам додаткових процесуальних гарантій впливу (бути заслуханими, надавати додаткові матеріали та інформацію тощо);

- проведення службових розслідувань (перевірок) за кожним фактом ймовірного порушення вимог антикорупційного законодавства та невідворотності відповідальності згідно із чинним законодавством у випадку підтвердження таких порушень;

- невідворотність персональної відповідальності за неналежне виконання обов'язків з управління підпорядкованим персоналом.

Однак для мінімізації корупційних ризиків загалом необхідно забезпечити моніторинг конфлікту інтересів, впроваджувати механізми оцінки корупційних ризиків і здійснювати контрольну діяльність в кожному бізнес-процесі.

Важливо зазначити, що боротьба з корупцією є конструктивною діяльністю. Сильний та ефективний суб'єкт господарювання існує, бо керівництво вживає превентивних (профілактичних) заходів для управління корупційними ризиками, перш ніж вони з'являються. Керівництво, яке створює етичну культуру, має вплив на співробітників, які задоволені роботою в такому закладі, вони працюють краще і в підсумку робота суб'єкта господарювання загалом стає більш ефективною.

Висновки. Для України впровадження антикорупційних заходів на підприємстві є відносно новою практикою. У світовій практиці, особливо в розвинених країнах, система комплаєнсу використовується доволі давно. Актуальність зарубіжного законодавства й норм комплаєнсу для українських суб'єктів господарювання зумовлена насамперед тим, що ці положення забезпечують систему вимог іноземних осіб з бізнес-спільноти та службовців державних органів іноземних держав до своїх контрагентів. Згідно з цими вимогами здійснюється ретельна перевірка всіх організацій та осіб, які відповідно до договорів провадять діяльність на користь іноземної компанії (суб'єкта зазначених законів).

Успіх у забезпеченні економічної безпеки діяльності підприємства значною мірою залежить від здатності оцінювати та керувати корупційними ризиками. Ризик нині виступає для підприємств будь-якої форми власності та галузі як невід'ємна складова діяльності. Загалом корупційний ризик для підприємств – це ризик прояву корупційних явищ та/або виникнення корупційних ситуацій, які порушують норми національного та міжнародного антикорупційного законодавства. В таких умовах методика періодичної оцінки корупційних ризиків є одним з найважливіших інструментів реалізації стратегії їх мінімізації та дотримання юридичними особами приватного права вимог антикорупційних законів держави.

1. Саприкіна М., Зінченко А., Ляпін Д., Данилюк А., Каба Д. Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні. Аналітична довідка. К.: Фарбований лист, 2011. С. 51.
2. Шалимова М. А. Управление комплаенсом: построение взаимодействия подразделений. *Внутренний контроль в кредитной организации*. 2011. № 1. С. 33–36.
3. Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні: аналітична довідка. К.: Фарбований лист, 2011. 51 с.
4. Зростання корупції в світі змушує бізнес боротися, щоб вижити. URL: <http://csr-ukraine.org/>
5. Практическое пособие. Разработка и реализация политики противодействия коррупции / подготовлено Европейским Союзом и Советом Европы. URL: http://www.coe.int/t/ DGHL/cooperation/economiccrime/corruption/ Publications/Handbook%20on%20AC%20policies_%20RUS.p

Pusach Y. Y., Georges AI Jammal. Corruption risks in activities of subjects of business: definition, evaluation, minimization

The article examines the state of the high-profile cases of corruption in the European business environment. In today's conditions of European integration of our country, the question of effective counteraction to corruption in the system of economic

security of the enterprise is becoming increasingly a prerequisite for the maintenance and continuation of reforms in Ukraine at the expense of international financing. First of all, in order to solve this problem, it is necessary to develop and implement effective mechanisms for preventing corruption, which should be based on recognized international anti-corruption standards. The main element of such a system is the management of corruption risks in the system of economic security in order to take measures to minimize them. The nature of corruption risks has a number of peculiarities: the impact on decision-making gives the environment, in most cases the individual is aware of the consequences of the decision and can independently estimate the costs and benefits for yourself, determine the likely consequences and sanctions for violations. An active approach to managing corruption risks is one of the most effective steps that an entity's management can use to reduce the level of corrupt activity. The analysis of methods of corruption risk assessment in accordance with the leading international practices has been carried out. The process of evaluation of corruption risks in the system of economic security of the enterprise is considered. It is recommended that the assessment of corruption risks be carried out regularly after the approval of the anti-corruption program. While eliminating all corruption risks is not possible, institutions can take positive and constructive steps to reduce their vulnerability. The author's approach to the implementation of management of corruption risks is proposed. In order to minimize corruption risks, common rules are developed that should be applied in the activity of business entities.

Key words: *corruption, corruption risks, economic security, corruption manifestations, prevention of corruption, compliance.*

Стаття надійшла 16 травня 2018 р.